

"לבניינה של תורה" – חלק שלז

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

"שומיע תפלת עמך ישראל"

שיחות בנושא התפילה (ו)

כדברי הגמרא בבבא מציעא²: "חזיא לההוא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה" ללא רשותו, ומכאן הסיק מר זוטרא שזהו הגזלן אחריו מחפשים, שהרי אינו נזהר שלא לקלקל את ממון חברו אפילו בדבר קטן.

"ישראל ערבים זה בזה" אבל את התשובה היותר עמוקה כותב רבי חיים ויטל³: "צריך האדם לומר כל פרטי הידוי כולם... אף על פי שידוע האדם בעצמו שאין בו כל הדברים ההם, ונראה כמדבר שקר" – שהרי הוא יודע בוודאות שפרט זה אינו נוגע אליו – "אין חשש בזה ואדרבה הוא מוכרח לומר כך...". הוא מוכרח לפרט את כל פרטי הידוי ובלשון רבים דווקא,

"שמלבד מה שנענש האדם על חטאיו גם הוא נענש על חבירו מטעם הערבות, כי כל ישראל הם גוף אחד כלול מאיברים רבים". לכן לכל אחד ישנה אחריות גם על חבירו – "אם כן לזה ראוי לאדם שיתודה בלשון רבים כדי שיתודה גם על חבירו, ולכן אף אם יש עבירות שלא חטא בהם הנא אפטר שחבירו חטא בהם וצריך להתודות בלשון רבים אף על פי שהוא לא

"רק חזק ואמיץ מאד"

כשאנו מתבוננים במילות ליבה של התפילה – היינו תפילת העמידה, תפילת שמונה-עשרה – ניתן להבחין שכולה מנוסחת בלשון רבים. כל הבקשות שבתפילה נאמרות בלשון רבים: 'רפאנו', 'השיבנו' וכדומה. את בקשות אלו, כפי שהבאנו מדברי בעל 'נפש החיים', תיקנו ברוח קודשם מאה ועשרים זקנים ומתוכם נביאים, ובודאי שכל מילה ומילה מכוונת. אם כן, כיצד יש להתבונן על מאפיין זה בלשונה של התפילה?

עלינו לחנך את עצמנו
לכאוב את כאב הזולת,
לכאוב את כאב הדור

יתירה מזאת – בהרבה קהילות נוהגים לומר וידוי מידי יום, וישנם זמנים שכולם נוהגים כך. אכן, כאשר מתבוננים בנוסח הידוי עולה תמיהה, כפי

ששאלני מאן-דהו בעבר: מדוע עלי לומר: "גזלנו"? הרי ידוע לי שלא גזלתי איש מעולם! התשובה הפשוטה היא שיש לדקדק בכל המצוות עד פרטי הפרטים, ואדם אינו יודע אם הוא מעולם לא נכשל בגזילה או בקלקול משהו קטן!

² דף כד, עמוד א: "מר זוטרא חסידא אגניב ליה כסא דכספא מאושפיזא, חזיא לההוא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה. אמר: היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה. כפתיה ואודי".

³ שער הכוונות, ענין כוונת חזרת העמידה, דרוש ה

¹ עיין חסדי אבות (פירוש הרב חיד"א על פרקי אבות), פרק ב, משנה ת: "ושמעתי מפי הרב הגדול מרן מהר"ר אברהם סכנודרי ששמע מפי סופרים איש מפי איש מפי הרמב"ם, שאדם גדול לא היה רוצה לקרות וידוי יוה"כ כי ידע בעצמו שלא עשה דבר עבירה, ולמה ידבר שקרים לפניו ית' והוא חותמו אמת. והשיבו הרמב"ם: אילו ידעת אתה הנלבב כמה חומר עבודת ה' יתעלה, וכה צריך לעבוד את הא-לוה... היית יודע בודאי שאין כל יום שאין אתה עושה כל האמור בידוי ועוד נוסף כהנה וכהנה".

שאלה אלך לדין תורה! אולם צריך להיות איכפת לי מאופיו של המשפט הקיים במדינת ישראל – האם משפט התורה הוא השולט? הרי כיום כאשר מישהו מדבר על כך כבר מוחים בו נמרצות: "וכי זו מדינת הלכה?". אכן ודאי שאנו שואפים שמדינתנו תהיה מדינת הלכה! אנו מתפללים על כך מידי יום: "הַשִּׁבָּה שׁוֹפְטֵינוּ פְּבְרָאשׁוֹנָה, וְיִוְעֲצֵינוּ פְּבַתְחָלָה!" איננו מתביישים להגיד זאת! אבל יש גם להתפלל על כך, שיהיה איכפת לנו מכך: 'אני רוצה שהרב נבנצל שליט"א יישב בבית הדין הגדול, וזה יהיה הבג"ץ של מדינת ישראל!'

מדריכים אותנו להתפלל על דברים כלליים, לחשוב מחשבות כלליות, לצפות לבניינה של ירושלים למשל⁸. בשער הכוונות⁹ מובא שצריך האדם לקבל על עצמו את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" בטרם יתחיל להתפלל. כפי שמבואר ב'טעמי מצוות'¹⁰: "דע כי כל ישראל סוד גוף אחד... וכל אחד מישראל הוא איבר פרטי, כי זה הערבות שאדם ערב בשביל חברו". התפילה אינה תפילה פרטית, ולפיכך מטבע הלשון של התפילה הוא מטבע כללי.

"לבקש רחמים על בני דורן"

ברצוני ללמוד את הדבר גם מתוך המסכת הישיבתית, מסכת מכות¹¹. מדברי המשנה¹² נוכל ללמוד לימוד גדול מאוד לעניננו: "אימותיהן של כהנים מספקות להן" – לגולים לעיר מקלט – "מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו". כידוע דינו של הגולה לעיר מקלט מפורש בתורה¹³: "וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַפֶּהַן הַגָּדֹל".

⁸ עיין אבן שלמה, פרק ט, סעיף ה: "עיקר התפילה צריך להיות על כלל ישראל".

⁹ הקדמה לדרושי ברכת השחר. עיין שם במצוין במהדורת דיה להשכיל הערה ב

¹⁰ פרשת קדושים, מצוות ואהבת

¹¹ זו הזדמנות לחזק את לימוד המסכת, שהרי בעוד שבועיים וחצי בעזרת ה' יחול סוף הזמן, ועלינו להזדרז ולסיים את המסכת, ומי שיסיים ילמד אותה שוב ושוב. לא להתבייש לסיים את המסכת עשר פעמים כפי שהרב זצ"ל הדריך באגרותיו.

¹² פרק ב, משנה ו

¹³ במדבר, פרק לה, פסוק כה

עשה אותה העבירה", מפני שכשעשאו חבירו הרי זה כאילו הוא עשה בעצמו מצד ערבות הנשמות⁴. ביאור הדברים הוא שאף על פי שבוודאי שמבחינת הצדדים החיצוניים לא הרי ראובן כהרי שמעון, "כשם שאין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהם שוות"⁵, מכל מקום מצד פנימיות הנשמה עם ישראל זו נשמה אחת. מבחינה חיצונית הגופים הם פרטיים, אך מבחינה פנימית זהו בעצם גוף של נשמה אחת⁶, הקרויה "כנסת ישראל"⁷.

לכן התפילה כולה נאמרת בלשון רבים, משום שעל היחיד להתנתק מעצמו במידה מסוימת ולראות את עצמו כחלק מהכלל.

"זכרני ה' ברצון עמך"

בשבוע שעבר עסקנו בכוונה בתפילה, שהיא עיקרה של התפילה. עוד למדנו בשבוע שעבר שהכוונה כוללת להתפלל מתוך הסידור ולהסתכל במילים, כדברי 'נפש החיים' בשם הוראת המגיד ל'בית יוסף', ועל ידי כך האדם ישים את ליבו יותר למילות התפילה ותפילתו תפעל יותר.

למשל: אנו מתפללים: "תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחַרוֹתֵנוּ, וְשֵׂא נֶס לְקַבֵּץ גְּלִיתֵינוּ, וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵהָרָה מֵאַרְבַּע פְּנֵפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ" – אני זכיתי להיוולד בארץ אבל האם איכפת לי מאותו יהודי במנהטן או באיטליה שבמקרה הטוב הגיע לישיבת 'הכותל'? לכאורה הדבר אינו אמור להיות איכפת לי, שהרי כל משפחתי מצויה בארץ לאורכה ולרוחבה – אולם הדבר אינו נכון! אני והיהודי ממנהטן זו אותה הנשמה. שנינו חלק מנשמה כללית, ואף אני ערב עליו.

כמו כן אנו מבקשים: "הַשִּׁבָּה שׁוֹפְטֵינוּ פְּבְרָאשׁוֹנָה, וְיִוְעֲצֵנוּ פְּבַתְחָלָה" – לכאורה מה לי ולבית המשפט? הלוא אני יהודי שומר חוק ואם תהיה לי

⁴ עיין פרי עץ חיים, שער הסליחות, פרק ח; נגיד ומצווה, וידוי ונפילת אפיים

⁵ במדבר רבה, פרשה כא, אות ב; עיין ברכות, דף נח, עמוד א

⁶ עיין תניא, פרק לב: "ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד, רק שהגופים מחולקים".

⁷ עיין נפש החיים, שער א, פרק יז: "שורש הנשמה, סוד כנסת ישראל, שהיא שורש הכנסיה של כל נשמות כלל ישראל יחד".

היום. אולם מה על כל עם ישראל? מה על אלה המסתובבים ברחובות בחופש הגדול ללא תוחלת וללא מטרה? עלינו להשתדל לכפר ולהתפלל ולהשיב בתשובה את הזקוק לכך. "וללמד סניגוריא על הדור כולו, כי אין הקדוש ברוך הוא אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקדוש ברוך הוא מגדיל עליו". אהבת ישראל!

”כמוך”

עליי להתפלל על חברי. גם בתוך הישיבה ישנם אנשים שעוברים עליהם ייסורים – לאחד אין זיווג, לאחר רחמנא ליצלן מחלה, סבא של מישהו חולה¹⁹. יש לנו להתפלל על כל זה. למרות שמידי ערב מתפללים פרקי תהילים ומזכירים את שמותיהם של החולים הקשורים לישיבה, מכל מקום ראוי להתפלל ב"רפאנו" על רפואתו של סביו החולה של החבר או להוסיף ב"שמע קולנו" תחינה על פלוני בישיבה שיהיה לו זיווג טוב או שיהיו לו בנים. עלינו לצאת מהמסגרת הפרטית. זהו מאבקנו כנגד העולם המערבי, השם את היחיד, את ה'אני', במרכז וכל השאר חגים מסביבו. התורה מחנכת אותנו בדיוק להפך מכך²⁰.

את זאת אנו עושים שלוש פעמים ביום ומתפללים על הכלל, כפי שהתורה מחנכת. הרב זצ"ל כותב ב'מעין הקדמה' לספרו 'מוסר אביך' שהתפילה היא בדיקה רוחנית גדולה לאדם על מדרגתו הרוחנית, האם באמת אכפת לו מעבר

אימהותיהם של הכוהנים הגדולים באות בכל שבוע ומחלקות מתנות לגולים, כדי שלא יתפללו שבנם הכהן הגדול ימות. שואלת על כך הגמרא¹⁴: "טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי?!" אם הם יתפללו שהכהן הגדול ימות האם הוא אכן ימות? הרי תפילה זו היא בבחינת הנאמר¹⁵: "קָלַלְתָּ חַם לֹא תִבֵּא"? "אמר ההוא סבא: מפירקיה דרבא שמיע לי:" – כך למדתי משיעורו של רבא – "שהיה להן לבקש רחמים על דוֹרְן ולא בקשו". אתמול מת תינוק בן חמישה חודשים לאחר שנשכח בתוך רכב, אולי היינו צריכים להתפלל על זה? כהן גדול על כל פנים אמור לעשות כך. על הגולה לשבת בעיר המקלט עד שימות הכהן הגדול, אולם אם הוא יתפלל שהכהן הגדול ימות תפילתו אכן עלולה להביא לקיצור ימיו, מפני שהיה עליו להתפלל שלא ייסגרו ילדים ברכב, שלא ימותו בתאונות דרכים וייגלו לעיר מקלט. זהו לימוד מבהיל!

ה'מסילת ישרים' עוסק בכך אמנם רק במדרגת החסידות, אולם עדיין יש מקום לעיין בכך¹⁶.¹⁷ כך הוא כותב¹⁸: "עוד עיקר שני יש בכונת החסידות, והוא – טובת הדור. שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוין במעשיו לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם". בהמשך דבריו הוא מפרט יותר: "וזה צריך שיעשה בכונת עבודתו, וגם בתפילתו בפועל דהיינו שיתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה". היינו כאשר הוא מתפלל "השיבנו אבינו לתורתך" שלא יחשוב רק על עצמו שהוא הרי בסדר, הוא לומד בישיבת הכתל במשך כל

¹⁴ דף יא, עמוד א

¹⁵ משלי, פרק כו, פסוק ב. הגמרא נקטה ככתיב של הפסוק. עיין שם בפירושי הרלב"ג והמלבי"ם.

¹⁶ עיין לנתיבות ישראל, חלק א, החסידות והדור, עמודים ריד-רטז (במהדורת בית אל): "לפי ענין הדור, ערכו וצרכו, מתעורר ומתגלה יותר ויותר החיוב של מידת החסידות הזאת (ובחיידושי הרשב"א כתובות יט ע"א שאין אדם משים עצמו שאינו חסיד) של בקשת רחמים על הדור". עיין שם באריכות.

¹⁷ תמיד אנו אומרים שודאי כל בחור בשיעור א' צריך לסיים את זמן קיץ לאחר שעבר פעם אחת על 'מסילת ישרים', וכך גם בשיעורים הגבוהים יש ללומדו פעם ועוד פעם. זהו ספר יסוד ויש לחזור עליו שוב ושוב.

¹⁸ פרק יט

¹⁹ עיין שער הכוונות, שם: "ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן החברים שלו, ובפרט אם יש להאדם ידיעה והשגה לדעת ולהכיר לחברו בבחינת הנשמה, ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצערו או מחמת חולי או מחמת בנים ח"ו, ויתפללו עליו, וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חברו עימו".

²⁰ עיין עין איה, ברכות, פרק ו, אות מא: "התפילה כל זמן שתהיה מובלעת באדם רק בשביל כוספו הפרטי להטבתו היחידית איננה בשלימותה הרצויה, אמנם השלימות האמיתית היא שיעשה אדם עצמו מובלע ברצונו לחפץ הכללי של כלל עם ד', והיינו שמסמיך התפילה אל הגאולה כי החשק אל הגאולה והצפייה לישועה... פועלים להכשיר את האדם לקבל תועלת התפילה על מכוונה".

על אנשי סדום הרשעים. באגרת תקנ"ה המפורסמת²⁹, המוכרת בודאי לכל בחור ישיבה, הרב זצ"ל מתעמת עם הרידב"ז ששאל אותו מדוע הוא מקרב את פושעי ישראל ואת אלה הרחוקים מתורה וממצוות? הרב מברר שם את עניין זה ומביא שאמרו ב'זוהר' הקדוש³⁰ "שחסדיו של משה גדולים מחסדיו של אברהם, שאברהם אבינו, אף על פי שמידת חסדו הייתה גדולה מאוד, ולא היה כנח שלא ביקש רחמים על רשעים בני דורו, מכל מקום לא ביקש רק בתנאי: 'אולי ימצאון שם עשרה'. אבל משה רבינו ביקש בלא שום תנאים: 'אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת' – שהיא מסירת נפש אפילו מעולם הבא, כי הספר של הקב"ה הוא עולם הבא בעצמו", כמבואר במקורות שהרב צבי יהודה ציין שם.

"נושא בעול עם חבירו"

איני אומר שאנו בדרגה זו, אבל אנו נדרשים להיות מתלמידי של אברהם אבינו, להיות מתלמידי של משה רבינו. זו עבודת התפילה המוטלת עלינו כבני ישיבה ובבירורה אנו עוסקים ב'זמן קיץ'. עלינו לחנך את עצמנו להתפלל על הזולת, להתפלל שלחברותא שלי יהיה קל יותר ללמוד, שתהיה לו שמחה בתורה, שיצליח להתגבר על נסיונות.

עלינו להתפלל ולבקש על הזולת, לבקש על כל הצריך, לבקש על כלל ישראל, לבקש על העולם. ניכנס אל סידור התפילה, ניכנס אל מילות התפילה. הלואי שנצליח להתפלל כך, ובפרט בימים הללו ימי בין המיצרים. מובא שבצהרים בימי בין המיצרים רבים היו מבקשים על ירושלים בתפילה פרטית או באמירת 'תיקון חצות', ובעזרת ה' נעסוק בזה בשבוע הבא.

לענייניו הפרטיים²¹. על מנת להגיע לכך יש צורך בעבודה עצמית ובחינוך²², ולשם כך אנו מדברים על זאת כעת. עלינו לחנך את עצמנו לכאוב את כאב הזולת, לכאוב את כאב הדור. זהו חלק מהדברים שיש לרכוש בישיבה. המטרה בישיבה אינה רק לדעת את מסכת מכות, אלא על הזוכה לתורה לזכות אף במבט של תורה. התורה אינה רק ידע, התורה היא תורת חיים. לפיכך התורה מלמדת את כל אחד ואחד מאיתנו שעל אף שודאי עליו לבקש את בקשותיו הפרטיות ב"אלוקי נצור"²³ או ב"שמע קולנו"²⁴ ולדבר עם הקב"ה כדפ"ר איש אל רעהו, כפי שאמרנו, ולבקש ממנו מתוך אמונה שהקב"ה שומע את דברי ומקשיב לו, אבל יחד עם זה עליו לכאוב את כאב הדור, את כאבו של עם ישראל, את כאב הזולת.

זהו אחד הלימודים הגדולים שעלינו ללמוד מספר 'בראשית' ממעשי אבותינו שמהם אנו לומדים. בספר 'בראשית' אנו פוגשים את נח ולעומתו אנו פוגשים את אברהם. המבול נקרא 'מי נח'²⁵ על שמו של נח, משום "דביה הוו תליין דלא בעי רחמי על עלמא" כנאמר ב'זוהר' הקדוש²⁶. נח בנה תיבה והציל את עצמו ואת משפחתו, אבל היה לו להתפלל על דורו. לעומתו, אברהם אבינו, "עמודו של עולם"²⁷ ו"איתנו של עולם"²⁸, התפלל

²¹ סוף אות ג: "והנה התפילה היא בדיקה גדולה לאדם אם הוא מטהר נפשו באמת כרצון יוצרו ית' ואם הוא קרוב לעשות רצונו כרצון קונו".

²² עיין פנקסי הראי"ה, חלק א, פנקס ד (פנקס יג), אות פו: "הרבה צריך אדם לעמול עד שיצוייר לו כראוי שיש במציאות עולם זולת מציאותו הפרטית של עצמו"; עיין עוד אורות התשובה, פרק יג, סעיף ד

²³ עיין שנות אליהו (פירוש הגר"א על המשניות), ברכות, פרק ה, משנה א, ד"ה כדי: "שאסור לכוין בתפלה לצורך עצמו אך להתפלל שיהיו כל ישראל בתכלית השלימות ויהיה נשלם כנסת ישראל למעלה, אבל לא לצורך עצמו, אלא יתפלל ב'אלקי נצור' על עצמו שתפלת 'אלהי נצור' הוא על עצמו".

²⁴ עיין שולחן ערוך, אורח חיים, סימן קיט, סעיף א: עיין עוד פירושי אגדות לרשב"א, דף לב, עמוד א, ד"ה כדי, שתלה זאת במחלוקת תנאים.

²⁵ ישעיהו, פרק נד פסוק ט

²⁶ ויקרא, דף טו, עמוד א

²⁷ שמות רבה, פרשה ב, סימן ו

²⁸ על פי ראש השנה, דף יא, עמוד א

²⁹ אגרות הראי"ה, חלק ב, עמוד קפח

³⁰ עיין שם במצוין שם

